

DOI: 10.33270/01232502.180
УДК 340.12

Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект

ШЕРШЕЛЬ Ольга*

аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0874-3138>

Анотація. Проблема неправомірних обмежень прав людини залишається актуальною попри численні наукові дослідження з цього питання, тож важливим є пошук нових шляхів її вирішення, які враховували б надбання не лише юридичної науки, а й філософії, психології, соціології тощо. Метою статті є аналіз підходів до визначення змісту поняття обмеження прав людини у філософсько-правовому контексті. Методологічною основою дослідження став онтологічний підхід, який дозволяє визначити природу прав особи, зокрема їх обмеження, аксіологічний, системний та антропологічний методи. Наукова новизна публікації полягає в тому, що в ній сформульовано проблемні питання визначення поняття обмеження прав людини залежно від типу праворозуміння та методології дослідження, запропоновано під час визначення неправомірного обмеження прав людини застосовувати категорію «сутність права». Принциповою позицією під час визначення правомірного обмеження прав людини слугує положення щодо непорушності сутності прав особи. Практична значущість статті полягає в тому, що дослідження питання обмеження прав особи спрямоване на унеможливлення неправомірного їх обмеження, формування правосвідомості людини. Доведено, що свобода людини не є безмежною, а отже, вирішуючи питання щодо меж прав людини, слід визначитися з природою поняття прав людини. Аргументовано положення, згідно з яким сутність прав людини полягає у визначенні певного мінімуму загальнолюдських вимог до правового та соціального статусу людини, який є необхідним для її нормального існування

Ключові слова: права людини; свобода; світогляд; автономія особи; природні права; конфлікт інтересів; суспільний інтерес; Конституція України

Історія статті:

Отримано: 17.01.2023

Переглянуто: 23.03.2023

Прийнято: 20.04.2023

Рекомендоване посилання:

Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 180–186. doi: 10.33270/01232502.180.

*Відповідальний автор

Вступ

Численні дослідження щодо неправомірних обмежень прав людини засвідчують актуальність пошуку нових шляхів розв'язання цієї проблеми. Важливим є визначення природи обмежень прав людини, їх допустимості, меж втручання органів державної влади, вибір найоптимальнішої методологічної основи їх пізнання.

Наукова доктрина має вагоме значення у формуванні чинного законодавства. Базові елементи сучасного права людських прав є результатом прецедентного права та наукової доктрини; у судових рішеннях не лише відтворюються норми позитивного права, а й використовуються і розвиваються науково обґрунтовані аргументи, які є частиною правової доктрини (Matthias Mahlmann, 2023, р. 44). Для теорії держави та праворозуміння фактором удосконалення є юридична практика, а для практичної діяльності фахівців у галузі права таким стимулом мають стати нові розробки теоретиків права (Mozol, 2013, р. 41).

Окремо слід зауважити, що наразі запропоновано замість усталеного поняття «права людини» надалі застосовувати словосполучення «людські права» (Holovaty, 2016, р. 5–11). Словосполучення «людські права» вживається й у рішеннях Конституційного Суду України, зокрема від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022.

Матеріали та методи

Методологічною основою дослідження став системний підхід до окремих аспектів правового регулювання обмежень прав осіб.

У статті використовувалася антропологічний метод, вибір якого зумовлено предметом дослідження, а також аксіологічний і систематичний методи. Теоретичним підґрунтям стали праці С. П. Головатого, О. В. Грищук, М. І. Козюбри, М. В. Костицького, К. Мільмана, І. М. Панкевича, П. М. Рабіновича, Д. С. Терлицького, О. О. Тихомирова, Дж. Фінніса та ін. В Україні захищено низку дисертацій, предметом яких стали окремі аспекти інституту обмеження прав і свобод людини і громадянина (О. В. Андрієвська «Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини та громадянина в Україні»; І. М. Панкевич «Здійснення прав людини: проблеми обмеження (загальнотеоретичні аспекти)»). Крім того, досліджуючи природу конкретних прав особи, науковці порушують питання можливості їх обмеження (Н. В. Кушакова-Костицька «Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні»).

Визнаючи вагомий внесок науковців у вивчення загальної проблематики обмеження прав і свобод особи, зазначимо, що такі дослідження переважно стосуються окремих питань обмеження прав людини та громадянина,

зокрема обмежень конституційних прав, правового статусу особи, правообмежень.

Водночас саме філософсько-правовий аналіз цього питання дасть змогу визначити обмеження прав людини не лише як самостійний інститут конституційного права.

Результати й обговорення

Дослідження обмеження прав особи слід, на нашу думку, починати з відповіді на питання: чи права людини «даруються» державою, чи визнаються шляхом закріплення, а також визначити ту межу, коли воно (обмеження) стає неправомірним.

Причому важливо не лише зафіксувати критерії обмеження в законодавстві, а й сформулювати в людини усвідомлення необхідності їх існування, унаслідок чого, наприклад, особа, яка має більше можливостей (наприклад матеріальних), добровільно відмовляється від своїх окремих благ на користь більш вразливих осіб, так звана позитивна дискримінація. До речі, В. Речицький зазначає, що здебільшого атмосфера демократичної держави є (має бути) такою, щоб вона безсумнівно спонукала індивідів до корекції їхньої дещо екстравагантної, зухвалої для суспільства поведінки; демократичні держави запобігають зловживанню правами своєю терпимою атмосферою (Butkevych, & Rechutskyi, 2015, р. 48).

Слід зазначити, що вітчизняні науковці, починаючи дослідження у сфері обмеження прав людини, передусім зверталися до розкриття понять, які містяться в ст. 22 Конституції України – зміст і обсяг прав людини.

Так, зміст прав особи було сформульовано як умову та засіб, що становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку, обсяг прав особи – як кількісний показник прав людини, який визначається за допомогою певних одиниць виміру (наприклад, кількість певних можливих варіантів поведінки, часу, благ, розмір пільг тощо), причому одиниці виміру «кількості» (обсягу) прав людини не можуть бути універсальними, однозначними, однорідними для всіх і будь-яких прав людини (Rabinovych, & Pankevych, 2001, р. 10-17).

Зазначені вище визначення змісту й обсягу прав людини використав Конституційний Суд України, зокрема в рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, зауваживши, що звуження змісту й обсягу прав і свобод є їх обмеженням.

На думку Д. Терлецького, який розрізняє права людини як такі та конституційні права, зміст й обсяг прав спрямовані передусім на визначення нижчої межі допустимої поведінки стосовно людини, ніж високих прагнень і недосяжних ідеалів; обмеження прав людини визначають умови, за яких ці можливості можуть бути здійснені меншою, неповною мірою

(Terletskyi, 2021, p. 13). Так, І. Дахова зазначає, що обмеженню підлягає не безпосередньо право, а його реалізація (Dakhova, 2018, p. 19). Натомість Ю. Фігель наполягає на необхідності розрізняти безпосередньо обмеження прав (як позбавлення власників частини прав або частини певного права) та обмеження в їх реалізації (як повна або часткова неможливість реалізації певних прав) (Fihel, 2016, p. 359).

Водночас Н. Опольська виокремлює два підходи до визначення обмежень прав і свобод людини: як сукупності сформованих на підставі наявних у суспільстві соціальних цінностей, критеріїв та орієнтирів, які є звуженням обсягу або змісту конкретних прав і свобод шляхом встановлення просторових меж, тимчасових меж, кола осіб або певних варіантів поведінки індивідів; як встановлені міжнародним правом і національним законодавством межі реалізації прав і свобод, які «виражаються в заборонах, призупиненнях, обов'язках, що відповідають вимогам законності, доцільності та співрозмірності цілі, для забезпечення необхідного балансу між інтересами особистості, суспільства та держави» (Opolska, 2018, p. 42-43).

Таким чином, у науковців немає одностайності в розкритті поняття «обмеження прав і свобод особи». Вважаємо, що відповідь на питання щодо обмежень прав людини слід передусім шукати в природі прав людини, про що було зауважено на початку.

Деякі науковці стверджують, що права людині «подаровані» державою. Так, М. Вебер зазначав, що держава – це та людська спільнота, яка всередині певної території успішно претендує на монополію легітимного фізичного насильства (Weber, 1989). Водночас Е. Тугендгат зауважив, що такі речі, як права, не є природними, коли йдеться про природні права, про те, що вони є вродженими, оскільки це має лише метафоричний сенс; права людини, як і всі права взагалі, є наданими, і твердження про те, що вони існують, має той сенс, що їх надання є частиною легітимного державного устрою, той державний устрій, у якому вони відсутні, тобто він не надає їх своїм громадянам, не може розглядатися як легітимний (Weber, 1989). Також, на його думку, права людини є морально обґрунтованими правами. Дослідник Ю. Габермас формулює права людини як законні основні права, чия легітимність походить від легітимності процесу закріплення прав у конкретному демократичному правовому суспільстві (Hosepat, & Lomann, 2012, p. 64-67).

Попри те, що вчені відкидають фактично концепцію природних прав, вони зазначають чинники, які запобігають свавільному встановленню прав особи, а отже, їх неправомірному обмеженню (зокрема дотримання легітимних процедур).

Протилежна позиція – це впевненість у тому, що права людини є природними, вони лише визнаються державою.

Як зауважено, природа прав людини має імперативний характер для сучасної держави (у цьому виявляється вертикальний аспект людських прав): права людини є вимогами до органів публічної влади, на які покладається обов'язок їх забезпечення; причому права людини визначають межі діяльності держави (Kuznichenko, 2022, p. 34).

Так, у Загальній декларації прав людини йдеться про «визнання», а не створення прав людини. Відповідні застереження про закріплення прав містяться й в окремих конституціях держав. Так, в американському конституціоналізмі постійно акцентують, що це сам індивід наділив державу правом і обов'язком контролювати, аби його невіддільні права не порушувалися; з посиланням на Л. Хенкін зазначено, що Конституція США не створює, не встановлює та не дарує права. Вона лише передбачає, що уряд повинен поважати вже наявні права; одна з причин того, чому Конституція США спочатку не містила Білля про права, полягала в тому, що її творці не вбачали потреби в захисті прав людей, які вже існували, від нового федерального уряду (Antonovych, 2000, p. 17-18).

У ст. 22 Конституції України також йдеться про закріплення, а не встановлення прав.

Отже, права – це фундаментальний елемент морального світу людини. Будь-який дитячий день народження ілюструє важливість нормативних інцидентів, таких як вимоги, можливо, на рівню частку солодоців, якими батьки дитини пригощають гостей, або (випадковий) дозвіл, привілей або свободу робити за власним бажанням, наприклад, як і скільки їсти ці солодоці (включаючи: все відразу, зараз!). Права людини закріплюються нормативно на підставі таких інцидентів, як вимога (заява). Важливо, що права наділяють правовласників контролем над власним життям, адже правовласники можуть виправдано вимагати чогось іншого. Таким чином, для багатьох людей права давно стали частиною основ етичного світогляду (Matthias Mahlmann, 2023, p. 45).

З огляду на викладене, важливим є визначення, в інтересах чого можливе обмеження прав людини.

Стверджуючи, що права не можуть бути зведені до обов'язків інших, М. Мальманн розглядає проблему обмеження прав, зокрема, відповідаючи на питання: чи можуть права людини конфліктувати. Він зауважує: складно заперечити, що такі конфлікти прав дійсно існують (моральне та юридичне) право жити за заповідями своєї віри може суперечити такому самому (моральному та юридичному) праву сусіда, наприклад, коли останнього розбудить гучна, релігійно-повчальна музика о другій годині ночі, яку перший грає з метою роздратувати невіруючих по сусідству. Те саме стосується

конфліктів прав із суспільними інтересами, які в багатьох випадках походять від прав людини. Можливість таких колізій формує підґрунтя універсальної риси сучасних біллів про права: формулювання обсягу права людини супроводжується системою виправданих обмежень цього права, переважно через права інших і суспільні інтереси. Таким чином, каталоги прав людини містять або правила щодо таких допустимих обмежень для будь-якого окремого права людини, або загальне горизонтальне положення про обмеження. Якщо явних положень про обмеження немає, можливість «неявних» обмежень впливає з мети білля про права. Чинний білль про права не можна тлумачити як встановлення необмежених прав, за деяким винятком, оскільки такі права неможливі в спільноті рівних людей. Проблема юридичної практики полягає не стільки в тому, чи існує, наприклад, свобода релігії, скільки в тому, як вирішити конфлікти між цим правом та іншими законними громадськими інтересами, включаючи свободу релігії інших правовласників. Відповідне юридичне питання полягає не в тому, чи існують такі колізії, а в тому, чи існують, можливо, певні виняткові права, які не підлягають обмеженням. Одним з конкретних прикладів є право не зазнавати катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, яке є абсолютним (Matthias Mahlmann, 2023, р. 54-55).

У своїх працях Дж. Фінніс досліджує природу природних прав і, розмірковуючи про можливі обмеження прав, зауважує: з одного боку, не слід говорити, що права людини або їх здійснення підпорядковані загальному благу, адже дотримання прав людини – важлива складова загального блага, з іншого – ми можемо сказати, що більшість прав підпорядковані або обмежені одне одному або іншими аспектами загального блага, які означені такими словами, як «суспільна мораль», «суспільне здоров'я» (Finnis, 2021, р. 274-275). Дослідник розробив теорію практичної розумності для узгодження конфліктуючих благ (правильно чи ні).

Віднайдення балансу інтересів між особою, суспільством і державою називають основною метою обмежень конституційних прав та свобод людини і громадянина окремі українські вчені (Biloskurska, & Fedorchuk, 2022, р. 14).

Досліджуючи обмеження прав людини, науковці звертаються до поняття свободи, її сутності. На думку М. Цвіка, зміст права та водночас його мету становить поєднання свободи кожного зі свободою всіх (Tsvik, 2000, р. 9). Науковець О. Гришук зауважує, що на соціальному рівні людина реалізує соціальну свободу через співвідношення з інтересами інших людей і суспільства загалом; свобода тут визначається рівнем гуманізму, демократичності суспільства, а межі свободи визначаються духовністю, культурою суспільства (Hryshchuk,

2007, р. 136). У своїх дослідженнях Д. Терлецький зауважує, що важливою передумовою аналізу обмежень конституційних прав є усвідомлення сутності та змісту феномену свободи; негативна свобода становить «свободу від»; ідеться про відсутність обмежень або, як іноді кажуть, «право бути залишеним наодинці»; позитивна свобода, навпаки, застосовується для відповіді на питання: «Що або хто є джерелом контролю чи втручання, яке може змусити когось робити щось інше або бути кимось іншим?»; можливим варіантом узгодженого розуміння конституційних прав у взаємозв'язку зі свободою є її осмислення через свободу волі й автономію (Terletskyi, 2021, р. 17).

Тому, досліджуючи можливість правомірного втручання в права людини, застосовують такі категорії, як «автономія особи», «образ людини».

На думку М. Савчина, сутність обмежень фундаментальних прав людини, відповідно до принципу верховенства права, полягає в забезпеченні легітимного втручання держави в приватну автономію індивіда з метою забезпечення загального блага; межі обмежень прав людини сукупність усіх явищ, які окреслюють зміст й обсяг прав людини (Savchyn, 2019, р. 151). Зауважимо, що сьогодні автономію людини розглядають як ідеальну основу для формування особи на підставі раціонального вибору можливих дій, способу життя загалом, з огляду на власну систему цінностей і ціннісні орієнтації; така людина може стояти поза своїми поглядами та бажаннями й спроможна перевірити їхню слухність, керуючись внутрішніми критеріями, що є її власною тенденцією до раціональності, послідовності та несуперечливості мислення (Hryshchuk, 2019, р. 179).

Дослідник В. Брюггер запропонував науковий підхід, покликаний допомогти розробити образ людини, що «гуманізує» відповідні аспекти вимог щодо прав людини. Він зауважує, що головна засада цього образу людини, а також усіх людей, які взаємодіють у суспільстві, впливає з положення про незалежність й індивідуальність кожної людської істоти як основної конституційної цінності; ця ідея є вихідним положенням гарантії конституційних прав; водночас для повноцінного розуміння людини слід ураховувати чинник взаємодії людей у суспільстві (Briigger, 2003, р. 139).

Розглядаючи порушене в статті питання, неможливо залишити поза увагою поняття «сутність прав особи» як критерій неможливості їх обмеження.

На недопустимості порушення сутності права неодноразово наголошував Конституційний Суд України (рішення від 22 травня 2018 року № 5-р/2018, від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 тощо), який також зазначив, що людська гідність, яку слід трактувати «як право, гарантоване ст. 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є підґрунтям

для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав» (рішення від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

У зв'язку з цим С. Головатий вказує на пораду Венеційської комісії посилити конституційний захист прав і свобод шляхом введення до тексту Конституції України формули стосовно захисту сутності права (Holovaty, 2016, p. 602).

Сутність прав людини полягає у визначенні певного мінімуму загальнолюдських вимог до правового та соціального статусу людини, який є необхідним для її нормального існування; реалізація цього мінімуму повинна бути забезпечена «завжди та всюди незалежно від соціально-політичних, економічних, культурних й інших особливостей конкретної країни. Цей мінімум основних прав людини повинен і може бути точкою відліку сумарного зростання добровільно визнаних всім світовим співтовариством безумовних цінностей» (Hryshchuk, 2019, p. 74).

Висновки

Свобода людини не є безмежною, а отже, вирішувати питання щодо меж прав людини, слід визначитися з природою поняття прав людини. Особливості обмеження прав людини, його змісту науковці висвітлюють крізь призму типу праворозуміння та методології дослідження.

Позиція щодо непорушності сутності прав особи є принциповою під час визначення правомірного обмеження прав людини, навіть у разі наявності суспільного інтересу. Однак складність полягає в тому, що такий мінімум відрізняється від рівня розвитку суспільства та конкретної історичної доби. Тож у цьому випадку доцільно застосовувати людську гідність як критерій визначення такого мінімуму, зокрема такої категорії, яку використовують у Конституції України як достатній життєвий рівень (який може бути обчислений).

References

- [1] Antonovych, M.M. (2000). Human rights under constitutional and international law: a comparative aspect. *Scientific notes of NaUKMA*, 18, 16-21.
- [2] Biloskurska, O.V., & Fedorchuk, M.D. (2022). Normative-legal regulation of the exchange of constitutional rights and freedoms of people and citizens in the minds of the military camp in Ukraine. *Legal power*, 46, 7-18. doi: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257802>.
- [3] Briigger, V. The image of a person in the concept of human rights. *Problems of the philosophy of law*, 1, 136-146. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8549/31-Brugger.pdf>.
- [4] Butkevych, V., & Rechytskyi, V. (2015). Implementation of the constitutional reform: the vision of experts. Rights and freedoms and responsibilities of man and citizen. *National security and defense*, 4-5, 44-48.
- [5] Dakhova, I.I. (2018). Limitation of the implementation of human rights and freedoms: constitutional regulation and practice of the european court of human rights. *Forum Prava*, 4, 17-25. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1467599>.
- [6] Fihel, Yu.O. (2016). Theoretical aspects of the exchange of people's rights. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 837, 357-361. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_59.
- [7] Finnis, Dzh. (2021). *Natural law and natural rights*. Kiev: IurKniga.
- [8] Holovaty, S.P. (2016). *About human rights*. Kyiv: Dukh i litera.
- [9] Hosepat, Sh., Lohmann, H. (2012). *Philosophy of human rights*. Kyiv: Nika Center.
- [10] Hryshchuk, O.V. (2007). *Human goodness at the right: philosophical problems*. Lviv: Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav.
- [11] Hryshchuk, O.V. (2019). *Philosophy of constitutional values*. Kyiv: VAITE. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/6/f/463419.pdf>.
- [12] Kuznichenko, S.O. (2022). The concept of restriction of human rights in the conditions of martial law. *South Ukrainian legal journal*, 1-2, 32-36. doi: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.6>.
- [13] Matthias, Mahlmann (2023). *Mind and Rights: the history, ethics, law and psychology of human rights*. Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/9781316875520>.
- [14] Mozol, N.I. (2023). Modern concepts of legal understanding: concepts, characteristics and features. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1, 36-41. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3072>.
- [15] Opolska, N.M. (2018). Criteria for legitimate restriction of the right to freedom of creativity. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 52(1), 41-44. Retrieved from dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/44795/1/%D0%A%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%87%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9C%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E.pdf.
- [16] Rabinovych, P.M., & Pankevych, I.M. *Realization of human rights: limitation problems (general theoretical aspects)*. Lviv: Astron.

- [17] Savchyn, M.V. (2019). *Comparative constitutional law*. Kyiv: Yurinkom Inter.
- [18] Terletskyi, D.S. (2021). Limitations of the constitutional rights: theoretical and methodological foundations. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 3, 5-22. doi: <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2021.1>.
- [19] Tsvik, M. (2000). About the modern legal mind. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4(27), 3-13. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4610>.
- [20] Weber, M. (1989). *Selected Works 1908-1932*. Meredith Long & Co., Houston TX (January 1, 1989). Retrieved from <https://www.amazon.com/Max-Weber-Selected-Works-1908-1932/dp/B00L6ZVHSM>.

Список використаних джерел

- [1] Антонович М. М. Права людини за конституційним та міжнародним правом: порівняльний аспект. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18. С. 16–21. (Серія «Правничі науки»).
- [2] Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2022. № 46. С. 7–18. doi: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2022.46.257802>.
- [3] Брюгґер В. Образ людини у концепції прав людини. *Проблеми філософії права*. 2003. № 1. С. 136–146. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8549/31-Brugger.pdf>.
- [4] Буткевич В., Речицький В. Здійснення конституційної реформи: бачення фахівців. Права і свободи та обов'язки людини і громадянина. *Національна безпека і оборона*. 2015. № 4–5. С. 44–48.
- [5] Дахова І. І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика європейського суду з прав людини. *Forum Prava*. 2018. № 4. С. 17–25. doi: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1467599>.
- [6] Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 837. С. 357–361. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_59.
- [7] Финнис Дж. Естественное право и естественные права. Киев : ЮрКнига, 2021. 556 с.
- [8] Головатий С. П. Про людські права : лекції. Київ : Дух і літера, 2016. 760 с.
- [9] Філософія прав людини / за ред. Ш. Госепата, Г. Ломанна. Київ : Ніка-Центр, 2012. 286 с.
- [10] Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 428 с.
- [11] Грищук О. В. Філософія конституційних цінностей : монографія. Київ : ВАІТЕ, 2019. 416 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/f/463419.pdf>.
- [12] Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 32–36. doi: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.6>.
- [13] Matthias Mahlmann. *Mind and Rights: the history, ethics, law and psychology of human rights*. Cambridge University Press, 2023. 500 p. doi: <https://doi.org/10.1017/9781316875520>.
- [14] Мозоль Н. І. Сучасні концепції праворозуміння: поняття, характеристика та особливості. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 36–41. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jsrui/handle/123456789/3072>.
- [15] Опольська Н. М. Критерії правомірного обмеження права на свободу творчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 52. Т. 1. С. 41–44. URL: dspace.uzhnu.edu.ua/jsrui/bitstream/lib/44795/1/%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%87%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9C%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E.pdf.
- [16] Рабінович П. М., Панкевич І. М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти) : монографія. Львів : Астрон, 2001. 108 с.
- [17] Савчин М. В. Порівняльне конституційне право : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
- [18] Терлецький Д. С. Обмеження конституційних прав: теоретико-методологічні засади. *Український часопис конституційного права*. 2021. № 3. С. 5–22. doi: <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2021.1>.
- [19] Цвік М. Про сучасне праворозуміння. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4 (27). С. 3–13. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4610>.
- [20] Weber M. *Selected Works 1908-1932*. Meredith Long & Co., Houston TX (January 1, 1989). URL: <https://www.amazon.com/Max-Weber-Selected-Works-1908-1932/dp/B00L6ZVHSM>.

Limitation of Human Rights: Philosophic and Legal Aspect

SHERSHEL OIha

Postgraduate Student of the of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic
of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0874-3138>

Abstract. The problem of illegal restrictions on human rights remains relevant despite numerous scientific studies on this issue, so it is important to find new ways to solve it, which would take into account the achievements of not only legal science, but also philosophy, psychology, sociology, etc. The purpose of the article is to analyze approaches to defining the content of the concept of restriction of human rights in the philosophical and legal context. The methodological basis of the research was the ontological approach, which allows determining the nature of individual rights, in particular their limitations, axiological, systemic and anthropological methods. The scientific novelty of the publication lies in the fact that it formulates problematic issues of defining the concept of restriction of human rights depending on the type of legal understanding and research methodology, it is proposed to apply the category "essence of law" when defining an unlawful restriction of human rights. The principle position when determining the legitimate restriction of human rights is the provision regarding the inviolability of the essence of a person's rights. The practical significance of the article lies in the fact that the study of the limitation of personal rights is aimed at preventing their unlawful limitation, forming a person's legal awareness. It has been proven that human freedom is not unlimited, and therefore, when solving the question of the limits of human rights, one should determine the nature of the concept of human rights. The proposition is argued, according to which the essence of human rights consists in defining a certain minimum universal human requirements for the legal and social status of a person, which is necessary for his normal existence

Keywords: limitation of human rights; essence of human rights; content and scope of human rights; public interests